СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ РІК XXXI. Число 247. Джерзи Сіті, Н. Дж., второк, 23. жовтня, 1923. VOL. XXXI. No. 247. Jersey City, N. J., Tuesday, October 23, 1923. THREE CENTS

РОБІТНИЧА РАДА ПРИКАЗУЄ ЗЕЛІЗНИЦЯМ ПІДНЕСТИ ЗАПЛАТУ РОБІТНИКАМ

ШИКАҐО, Илинойс, 21. жовтня. — Зелізнича Робітнича Рада Злучених Держав приказала 65 американським зелізницям піднести робітничу заплату своїм канцелярійним робітникам, стаційній службі та робітникам, що працюють на двірцях, доках та маґазинах.

Підвишка виносить в ріжних случаях від 1 до 2 проценти. Вона відноситься до тих зелізниць, котрих робітники подали просьбу.

ДАЛЬШІ ЗАХОДИ ҐУБЕРНАТОРА ПИНША ЗА ПРОГИБІЦІЄЮ

ВАШІНҐТОН, 21. жовтня. — Пенсилвенійський ґубернатор Пиншо знова відбув ряд конференцій з президентом Кулиджом та прогибіційними урядниками в Вашінґтоні, щоби скріпити боротьбу за виконуванне прогибіційного закона.

На послідній своїй конференції з президентом Пиншо мав виступити з новим пляном, після якого до виконання прогибіції требаби наново видавати перміти на торговлю алькоголем.

Наслідком сеї активности Пинша вважають уже провідником „сухих". Вся його акція має й стреміти до того, щоби ослабити можливість кандидатури Кулиджа з рамени прихильників прогибіції.

ҐЕНЕРАЛ ВУД КИДАЄ ВИЗОВ ФИЛИПИНЦЯМ

МАНІЛЯ, Филипини, 21. жовтня. — Ґенерал Вуд, ґубернатор филипинських островів, установив на одно опорожнене місце в леґіслятурі людину ворожу до самостійницьких стремлінь Филипинців. Сим вчинком він показав, що не думає ніяк уступати натискови більшости леґіслятури.

ВУГЛЕВІ КУПЦІ РОБЛЯТЬ ЗА ВЕЛИКІ ЗИСКИ

ВАШІНҐТОН, 21. жовтня. — Вуглева комісія стверджує на основі зібраних нею фактів, що гуртові торговці вугля роблять на сій торговлі величезні зиски ,які в деяких случаях сягають до 200 процентів.

ЗАКЛИКАЮТЬ АМЕРИКАНСЬКИХ НІМЦІВ ПОМАГАТИ СТАРОМУ КРАЄВИ

НЮ ЙОРК, 22. жовтня. — Знагоди святковання так званого „німецького дня" представники всіх місцевих німецьких товариств, зібрані на величезнім вічу в опері, постановили видати до всіх Американців німецького походження заклик, щоби вони доложили всіх своїх сил, щоби поставити німецьку републику на ногу та не дати її розбитися на части.

ЛОЙД ДЖОРДЖ ПРО РЕВОЛЬТУ ЗА ВІДОРВАННЄМ РЕНУ

ЛУИСВИЛ, Кентакі, 21. жовтня. — Довідавшися, що над Реном уже вибухло німецьке повстанне за відорванием Надренщини від решти Німеччини, Лойд Джордж заявив, що подія для нього ніяк неожидана, бо він предсказував її ще кілька місяців тому назад. Знав він про се на основі свого розуміння французької політики, яка, на його думку, стремить до розбиття Німеччини на части.

Практичні наслідки такого кроку двоякі: Наперед, Франція мусить покласти хрест на свої надії добитися від Німеччини відшкодовання, бо як нема центрального уряду, то й нема домагатися від кого сплати довгу, який сей уряд признав. Ситуація далі робить плян Гюза далеко труднійшим до переведення.

ҐУБЕРНАТОРИ СТЕЙТІВ ЗА КУЛИДЖОМ В СПРАВІ ПРОГИБІЦІЇ

ВАШІНҐТОН, 20. жовтня. — Стейтові ґубернатори приняли на своїй конференції з президентом Кулиджом шість точок про виконуванне прогибіції, предложених президентом.

При дискусії над сими точками нюйорський ґубернатор домагався змінення деяких точок, а мерілендський противився їм як нарушенню стейтових справ.

Вироблено плян співділання межи урядами стейтовими та федеральним.

ВІДКРИЛИ ГРОШЕВІ ЗЛОВЖИТКИ В МЕКСИКАНСЬКІМ УРЯДІ

МЕКСИКО, 20. жовтня. — Мексиканський міністер скарбу та президент републики піднесли закиди проти бувшого міністра скарбу Де Ля Гуерти, що він зловживав фондів мексиканської републики.

Мав він уживати державних фондів на плачення непотрібних робітників уряду. Видав в той спосіб коло 5 міліонів долярів та довів републику просто на край фінансової руїни.

СТЕЙТ НЮ ДЖЕРЗІ ВСЕ ЩЕ НЕ МАЄ ДОСИТЬ ВОДИ

ТРЕНТОН, Ню Джерзі, 21. жовтня. — Хоча за кілька послідних днів падало немало дощу, мимо сього всі збірники води в сьому стейті ще далі відчувають недостачу води. Після обчислення урядників коло збірників, за три дні впало тут дощу всего 7 десятих одного цаля, тоді як на наповнення збірників треба трох цалів дощу.

В СПРАВІ СЛІДСТВА ЮНІЙ ПРОТИ ПРОМИСЛОВИХ РОБІТНИКІВ СВІТА

ШИКАҐО, Илинойс, 21. жовтня. — Виконавчий уряд Промислових Робітників Світа (Ай. Даблю. Даблю.) вислав до уряду Американської Федерації праці телеграму, що промислові робітники Світа не мають нічого проти слідства над своєю діяльностю та жерелами приходів, яке послідна конвенція Федерації Праці припоручила перевести свому новоибраному урядови.

10 РОБІТНИКІВ ЗГИНУЛО ПІДЧАС ВИБУХУ В ФАБРИЦІ.

МЕКСИКО, 20 жовтня. — В місцевій фабриці штучних огнів ("файервердів") згинуло підчас вибуху 10 людий. 20 других віднесло тяжкі поранення.

ОСТЕРЕГАЮТЬ ПЕРЕД КИРИНЕЮ.

Окружна Січова Орґанізація в Ню Йорку рішила вдінестися до всіх членві сеї орґанізації осторогою перед аґітацією, яку серед її членів ширять деякі крикуни за тим, щоби Січовики не їхали на Всеукраїнський Конґрес. Окружна Січова Орґанізація в Ню Йорку стоїть на становищи, що кожде свідоме українське товариство має обовязок взяти участь в Конґресі, а передовсім Січова Орґанізація, котра всюди голосить засаду народньої карности. Виломлюватися зпід сеї карности в теперішну хвилю може лишень людина, яка свої особисті забаганки ставить висше від інтересу цілого українського народа. Нюйорські Січовники обурені на сю підпольну кириню в Січовій Орґанізації головно тому, що підпущено її в послідну хвилю перед Конґресом, але вони певні, що ніодна Січова сотна в Злучених Державах не дасться звести підшептам людий, які під покришкою січової ідеї розбивають народні ряди в таку важну історочну хвилю.

ЗЛОЧИН В УКРАЇНСЬКІЙ КОЛЬОНІЇ.

Перед судом в Ростерн, в канадийській провінції Саскачевані, поставлено оногді пді закидом душегубства двоє Українців, а саме Катерину Трач, вдову по вбитім Трачу, та Теодора Олеськова, її сусіда. Трач помер минувшого тижня від отроєння. Його жена зізнала, що вона отроїла мужа за підмовою свого сусіда, всипавши мужови до пива, яке він дома варив, трійки на суслики. Трійку мав для неї вистаратися Олеськів.

У Трачихи є 8 дітий, а в Олеськова, котрий недавно повдовів, 9.

НОВІ КОПАЛЬНІ НАФТИ В ФРАНЦІЇ.

В Понтіль шість кільометрів від Перпіняна відкрито великі жерела нафти камяного вугля, на ґрунті, що є властністю французького полковника Жонака. Праці для експлуатації почалися вже.

ПОДЯКА МИТРОПОЛИТА ШЕПТИЦЬКОГО.

Митрополичий секретаріят у Львові подає:

З доручення все ще хорого Митрополита Секретаріят Його Високопреосвященства отсею дорогою сердечно дякує всім Впр. Отцям духовним і всім П. Т. українським установам і стоваришенням за привіти і бажання, прислані на адресу Його Високопреосвященства.

ЛЄНІН ВЕРНУВСЯ ДО ЗДОРОВЛЯ?

З Москви доносять, що на засіданню харківського совіту дня 10 м. м. заявив Радек, що Ленін вернувся до здоровля і небаром візьметься до дальшої політичноїп праці.

В ЕСПАНСЬКІМ КІТЛІ.

Ґенерал Рівера виголосив у Мадриті промову заявляючи, що новий уряд є безсилою дитиною, яка вимагає опіки й допомоги. Одиноким засобом допомоги урядови є военний стан. Всі чутки про ґерманофілізм нового уряду є неправдиві. Ґенерал де Рівера згадує факт, коли то він підчас війни проявив свої антиґерманські переконання. В справі Марока заявив ґенерал, що в збунтовані місцевости вислано ґен. Альгукемаса, який має зложити урядови звіт про ситуацію в Мароко. На днях одержано телеґраму, що ситуація в Мароко поліпшилася. Повстання втихає і це є перший успіх нового уряду. Ґенерал Рівера дня 17. ц. м. вечером зложив присягу і оголосив декрет, яким іменовано 8 ґенералів членами директоріяту. Рівера заявив, що директоріят буде володіти Еспанією тільки як тимчасовий уряд до часу, аж відносини в краю зміняться і будуть переведені вибори.

Рівера видав наказ арештувати міністра закорд. справ Альбу. Виявилося, що Альба втік за кордон. В Мадриті одержано відомости, що новий уряд має намір вислати до Марока великі транспорти війська та розпочати нову офензиву проти повстанців, щоби за одним замахом управильнити відносини в Мароко. Офензива розпічнеться в околиці Маниллі. Плян офензиви вже опрацьований. Під зброю покликується 450.000 жовнірів. Рівера заперечує начеб то революційний рух в Еспанії мав що небудь спільного з фашистами.

ВИКОРИСТУВАННЯ ВУЛЬКАНІЧНОЇ ПАРИ.

У Каліфорнії, в Санта Кляра, роблять спроби як би найвигідніще використовувати вульканічну пару. Спроби мали успіх. У глибині около 120 метрів появилася сильна струя пари, о великім тисненню і високої температури. Пару цю, зараззужитковано для порушування одної машини о 25 HP.

ЮВІЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ДУХОВНИКА УГА.

Львівське "Діло" пише: Бувший Начальний Духовник Української Галицької Армії о. Іван Дідик, консисторіяльний радник, парох і декін в Нараєві, обходить цього місяця 40-літній ювілей своєї душпастирської праці. В повні духових і фізичних сил обходить його в кружку своїх знаймих і парохіян, збираючи теплі слова признання за свою довголітню повну саможертви діяльність. Від 35 літ веде о. Дідик парохію в Нараєві і селі, де побудував два читальняні доми. Арештований 1914 р. перебуває дволітню карантану у Відні а з розвалом Австрії дівває себе всеціло народній роботі. Перехід Галицької Армії за Збруч застає його на становищі Начального Духовника Армії, з якою він мимо 60 літ ділить долю і недолю. Вернувши з мандрівки не заложив о. Дідик рук, але працює далі з вірою, що скорше чи пізнійше ми діждемося своїх соняшних жнив.

СМЕРТЬ АВАНТУРНИЦІ.

Несподівано найдено на шляху між Ольшею і Домбєм під Ураковом трупа жінки в калужі крови. Виявилося, що убитою є 32-літна Леонора Ґольдґарт, яка приїхала сюди зі Східної Галичини і замешкала зі своїм "приятелем" Войдилою. Ґольдґартова привезла зі собою більшу скількість готівки і біжутері, яку дістала від свого попереднього "приятеля". З Войдилою жила вона погано і говорила сусідам, що позбавить себе життя, або найме когось, щоб її застрілив. Минулої неділі забрала вона свою біжутерію і вийшла з Войдилою в сторону Кракова. Вечером вернув Войдила до дому, але без "приятельки", яку найдено з перестріленою грудю на поли. При вбитій не найдено ні грошей, ні біжутерії. Як підозрілого в убийстві "приятельки" арештовано Войдилу.

НІМЕЦЬКІ СЕПАРАТИСТИ ПРОГОЛОСИЛИ РЕНСЬКУ РЕПУБЛИКУ, ОКРЕМУ ВІД НІМЕЧЧИНИ

ПАРИЖ, 21. жовтня. — Німецькі сепаратисти заняли при помочі своїх узброєних відділів місто Аахен, в Ренщині, і проголосили там независиму Ренську републику.

Вони заняли публичні будинки і розоружили поліцію, а відтак удались на автомобіях займати другі міста для своєї републики.

Окупація міста Аахен відбулась без проливу крови.

Провідниками нової републики є Лео Декерс і др. Ґутгардт.

Сепаратисти (відокремленці) хотять заняти наперед цілу Ренщину і Рурщину, що є під французькою і бельґійською окупацією, а потім, кажуть, Ренщина зпід англійської окупації сама добровільно приєднається. Кромі того вони ще хотять значно розширити границі на схід, посягаючи аж по Франкфурт і Мангайм.

Сю акцію підпирають Французи і Бельґійці, а про Англійців кажуть, що вони до сього ставляться байдуже.

Декерс заявив, що він не хоче відібрати слави першому вождови „відокремленців", Йосифови Маттесови, а поступає з ним в згоді.

Він зазначив, що за кілька днів видасть декрет, що німецькі гроші в Ренщині є заграничними грішми, а нова република видасть собі в Парижі свої окремі „ренські франки", які нове правительство старати-меться зрівнати з французькими франками. Запорукою на ті нові ренські гроші казав він, будуть публичні будинки в містах Ренщини.

СПІР НІМЕЦЬКОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА З БАВАРІЄЮ

БЕРЛІН, 21. жовтня. — Диктатор Баварії фон Кар зовсім виповів послух німецькому федеральному правительству.

Правительство Штреземана не може рішитись на виступ проти Баварії і в сій справі скликує федеральну раду (райхсрат).

ФРАНЦІЯ ХОЧЕ ПРАВИ И В СЕРЕДНІЙ ЕВРОПІ

ПАРИЖ, 21. жовтня. — Франція підписала з Чехо-Словаччиною союз на основі економічної, політичної і військової умови.

Передше вона підписала подібні союзи з Польщею, Румунією і Юго-Славією, а се вже четвертий такий союз.

Франція тепер на основі тих 4 союзів править Середньою Европою і хоче правити цілою Европою.

По підписанню умови чесько-словацьке правительство поробило тут великі замовлення на гармати, амуніцію, літаки і бездротну стацію в Празі.

МАСАРИК В ЛОНДОНІ

ЛОНДОН, 21. жовтня. — З Парижа президент Чехо-Словаччини, Масарик, виїхав разом з чеським міністром заграничних справ, д-ром Бенешем, до Лондону.

Вони мають обговорити з британським правительством небезпеку з німецької сторони для Чехо-Словаччини наслідком останніх подій в Німеччині, а також справу позички в Анґлії для Чехо-Словаччини.

Кажуть теж, що Англія має приєднати Чехо-Словаччину яко посередника для вирішення французько-німецького спору за Рурщину і „военні відшкодовання".

ЛИТВА МОБІЛІЗУЄ СВОЮ АРМІЮ

РИҐА, столиця Латвії, 19. жовтня. — Росія мобілізуються; Литва збирає свої війска: другі балтійські держави також приготовляються до зібрання своїх війск на границі.

Се запорядили правительства сих держав наслідком теперішних подій в Німеччині. Вони вижидають розвитку дальших подій, а сподіваються, що небаром прийде там до громадянської війни між монархістами і комуністами.

Литовське правительство оголосило розпорядок про мобілізацію в Ковні, Мемелі і в других містах.

Се оголошенне викликало велике занепокоєнне в дипльоматичних кругах, одначе литовське правительство запевнило заграничних дипльоматичних представників, що воно не приготовляється до війни, але мусить бути готове на всякі несподіванки.

Литовське правительство заявиляє, що якби в Німеччині вибухла комуністична революція; то московське большевицьке правительство могло би вислати ультимат до литовського правительства, щоби дало дозвіл російській армії перейти через Литву до Німеччини, таксамо як Прусаки домагались свобідного ходу через Бельґію з початком світової війни.

КИРИНЯ БОЛЬШЕВИЦЬКОГО УРЯДУ З МОСКВИ В ЛАТВІЇ

РИҐА, столиця Латвії, 21. жовтня. — Латвійська поліція увязнила тут богато большевицьких аґентів котрих прислано сюди з Москви з грішми, щоби підготовляли революцію в Латвії.

Ті аґенти мали фальшиві латвійські пашпорти і військові документи.

АМЕРИКАНЦІ ВИКУПОВУЮТЬ АНҐЛІЙСЬКІ ГОРІВКИ

ЛОНДОН, 19. жовтня. — Фабриканти ліпших анґлійських горівок повідомляють своїх покупців, що підвисшують ціни на горівки, іззя того, що американські бутлеґери викуповують їх по висших цінах.

Один відомий фабрикант шотляндської горівки (Скач виски) оголосив в ґазетах ,що має до збуту в Анґлії лиш 25% свого продукту, бо 75% вивозить до Америки і других країв.

"SVOBODA" (LIBERTY).
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сити і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тил. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ЗАПОМОГОВА ОРҐАНІЗАЦІЯ ТА АСЕКУРАЦІЙНИЙ БИЗНЕС

Український Народний Союз яко запомогова орґанізація є асекураційним підприємством, але рівночасно чимось більше як асекураційним підприємством.

Обезпеченнє в Українськім Народнім Союзі се не лишень бизнес, але й товариська справа. Члени його не лишень обезпечені, але зорґанізовані зі собою в братерську цілість, яка править сама собою та живе братеським життем. Не бачити сього може хиба сліпо роджений.

Тому, хто хоче обезпечити свою родину, але кромі сього ще за життя хоче зажити громадським життем, той приступить до Українського Народного Союза.

ЖЕРТВИ НЕРОЗУМІЛОГО ЗАКОНА.

Як обчисляє илинойський стейтовий уряд здоровля, сього року померло в Злучених Державах від затроєної горівки, продаваної безправно, що найменче дві тисячі людий.

В який спосіб комісія здоровля найшла сі числа, вона не каже. Мимо сього перечити їм трудно. Коли не померло дві тисячі, то на всякий случай дуже близько того числа.

Все се жертви людської слабости, полученої з нерозумним законом. Коли вони разом зійдуться, тоді й може наступити смерть від одного келішка горівки.

Тому людина, що шанує своє здоровля та цінить своє життя, буде здержуватися від пиття так довго, як довго в Америці панує прогибіційний закон. Признаймо, що він нерозумний, але знаймо й те, що він існує та своїм вже існуванием зводить торговлю алькоголічними трунками до торговлі отруями.

ЗНАКИ НА ОБРІЮ.

Послідними днями зявилися на овиді Европи деякі знаки, які малиби вказувати на наближеннє великих світових подій.

Наперед до Парижа приїхали президент та премієр Чехословаччини, дістали від Франції позичку та заключили якийсь військовий договір. Французькі ґазети вимовилися, що представників Чехословаччини витано як колись царя. Сими словами ґазетярі нехотячи зрадили значінне всеї поїздки: російський цар приїзджав колись до Парижа, щоби продати боєву силу народів Росії французьким капіталістам.

Рівночасно приходить вістка про зоруження литовської републики. Зброїться не лишень вона, але й всі балтийські держави, себто Латвія, Естонія та Фінляндія.

На литовські чутки, грізба війни йде зі сторони Німеччини та Росії. Всі балтийські держави з неспокоем ждуть розвою дальших подій в Німеччині.

В Німеччині тимчасом вариться далі. Німецький народ наближається поволи, але постійно до безвихідного положення. Вибух може наступити скорше або пізнійше, але наступити мусить.

В цілій Европі бачимо горячкові приготовання до оружної росправи. Навіть в давних часах такі зусилля мусілиб з часом довести до вибуху. В нинішній Европі, обезсиленій, здичілій, розпучливій, такий вибух треба признати дуже близьким.

ЗБИРАЙМОСЯ НА КОНҐРЕС.

Наші браття, що живуть під польською окупацією, збираються, як се видно з їх ґазет, на конґреси, щоби вирішити питання своеї дальшої політики.

Один такий конґрес має незадовго відбутися на еміґрації в Европі. Другий має відбутися таки на українських землях західних землях, а представлені на ньому мають бути Українці з Полісся, Волині, Холмщини та Поділя.

Значінне сих конґресів одно: Український народ, де він не живби, відчуває, що переживає велику хвилю та потребує зібратися на наради, щоби переглянути, якими дорогами йому стреміти до кращої долі, до добробуту та свободи.

Закордонний конґрес після всякої правдоподібности відбудеться. Сей, що має відбутися під польським баґнетом, може не відбутися, бо його може задушити польська влада. Наші браття під московською владою теж зібралися на конґрес, якби не московські окупанти, які говорять гарні слова про українізацію, але українському народови навіть зійтися на наради не дозволяють.

Що український народ переходить через нову переломову хвилю, се відчуваємо й ми в Америці. І ми теж відчуваємо потребу зібратися тепер на наради для розглянення наших політичних цілий та доріг до їх осягнення. Тому й ми збираємося на Всеукраїнський Конґрес, що збирається до Філядельфії на день 25. та 26. жовтня сього року.

Се Конґрес, який певно збереться, якого певно ніхто не розжене, який певно буде радити. Американські Українці се чи не одинокі свобідні люди, які се можуть свобідно зробити. Про се знають наші браття в старому краю, і тому вони ждуть від нас слів заохоти, бодрости, відваги. Тому ми мусимо відкликнутися на край та для нього сповнити те, чого він від нас жде. Нам треба їхати на Всеукраїнський Конґрес з постановою доложити звідси цеглу до будови великої української самостійности,

КУЛЬТУРНІ СПРАВИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ.

(Спеціяльна кореспонденція „Свобод" з Підкарпатської Руси).

—o—

„Підкарпатська Русь за останні роки зробила великий поступ на культурному полі. Та все зроблене досі треба вважати лише вступом до піднесення культурного рівня народу й основами його політичної незалежности, яка йому належиться на підставі договорів і конституції".

Так заявив був міністер шкільництва й народньої освіти Бехинє у розмові з ужгородськими журналістами.

В Підкарпатській Україні розходиться головно про сільське народне й міське шкільництво. В буджеті на 1923 рік призначено на цю ціль 32 міліони, а разом з інвестиціями (на будівлі) 43 міліони чеських корон. Отже навіть як і на повоєнні часи, значна сума. Тепер є 14 міських шкіл. Школи ці для Підкарпатської України зовсім новий тип. Самособою, число цих шкіл мусить зростати.

Шкільна управа вважає своїм завданнєм науку в школах подавати в **матірній мові.** Є зманнє збільшувати число елементарних шкіл і кляс та піднести їх ровень. Управа шкільництва велику вагу кладе на це, щоб дітвора правильно ходила до школи. Передше, за мадярської влади, на це зовсім не звертано уваги. Під цим оглядом завдяки шкільній раді й вчительству зроблено богато. Сьогодня ходить до школи 71 проц. до 73 проц. дітвори. Всетаки слід дальше працювати на цій ділянці, щоби Підкарпатська Україна осягнула такісамі успіхи як інші провінції чесько-словацької републики.

Так і мін. Бехинє признав, що школи муситься зассмотрити в добрі помічні засоби й потрібною обстановкою. Попередній режім уважав це безпотрібним. Велике значіннє має справа шкільних і научних підручників.

Великі трундости спричинює доцільній науці недостача вчителів, головнож відповідних сил. Тому шкільна влада мусить користуватись чужими вчительськими силами.

Є ще богато неполагоджених питань. І так церковні школи і їх учителі, потім давні пенсіоністи. Жиди, еіоністи вдержують свої жидівські школи з приватних фондів. Їх завданнєм поширювання гебрейської культури.

Числа **середніх шкіл** правительство покищо не збільшує. І середні школи відчувають брак учительських сил.

Фахове шкільництво щойно в початковому стані. Це є у звязи з економічним розвитком краю. Виною слабого економічного розвитку краю, крім цього, що Мадярщина не дбала про нього, є й те, що і саме населеннє не горнулось до шкіл (на оправданнє його є те, що школи були мадярські!). Противно, в корінній Чехії дітвора так дуже горнеться до науки, що аж треба обмежувати скількість учеників. Досі має Закарпатська Україна одну торговельну академію в Ужгороді, одну міську мадярську в Мукачеві (йдуть переговори про її удержавнення), по одній двоклясовій українській в Мукачеві й Ясіню, де вже позволено на вдержавненнє, але ще його не переведено, з причини браку вчителів і льокалю. Крім цього є столярська школа в Ужгороді, школа металевих робітників у Севлюші й одна сницерська і столярська в Ясіню.

Щодо основання **університету,** то — по словам міністра Бехинє — можна приступити щойно з часом з постепенним розвитком. Це буде завданням майбутнього **автономного сойму.** Покищо правительство старається творити приготовляючі научні інститути. І так на **наукову бібліотеку** признано надзвичайний зачет 13.000 чеських корон. Дальше мається основувати в Закарпатській Україні інститути для поширювання й фічно-педаґоґічним, фільольоґічним (мови), історичним і природничим виділом. Намічено на членів професорів і директорів середніх шкіл, учителів міських шкіл, шкільних інспекторів і фаховців з приватних звань. Ціллю цього інституту буде уладжуваннє наукових курсів, видаваннє книжок. Фінансувати-меться інститут добровільними датками й державою.

Дальше дуже важною справою є **плянове навчаннє мови й видання словаря місцевого говору.** На це призначено в звичайному державному буджеті 10.000 чеських корон, у надзвичайному буджеті дальших 50.000 чеських корон. Мається зорганізувати **метеорольоґічну службу, архіви, музеї, плеканнє й охорону памяток.** Для декотрих із цих наукових галузий міністерство освіти призначило вже певні суми. Міністерство обіцює заопікуватись постійно народнім мистецтвом, домашнім промислом, народньою словесностю і літературою.

Тяжка справа (для міністерства освіти й шкільництва) є з викладовою мовою, головно у міських школах. Це найболючійше питаннє Закарпатської України, а се тому, що в цьому богато шкоди приносять місцеві і чужі кацапи і мадярони. Вони питаннє мови використовують лдя політичних цілий. Наслідком такої аґітації в справі мови на Закарпатській Україні панує велика ворожнеча і хаос. Мін. Бехинє заявив, що основою навчання буде все **рідна мова.** Це порішиться не на політичних, підюджуючих зборах. Порішить це строга, наукова праця.

Міністерство задумує у найблизшу будучину зібрати всі літературні праці і спроби Закарпатської України, щоб показати, в якому напрямку працювалося. Зібраний матеріял опрацює спеціяльна комісія, зложена з фільольоґів (знавців мови) і педагоґів та місцевих знавців. Ця комісія порішить теж оконечно питаннє мови.

М. Л.

ДОПИСІ

ВУНСАКЕТ, Р. АЙ.

За землю і волю!

Крівавими буквами списана історія нашого народу. У ній читаємо такі страховища, що й віритись не хоче, щоб люди людям оттаке чинили. Мабуть й дикі людоїди не чинили таких жорстокостий, які творили самі верхові люди, провідники „культурного, лицарського" польського народа. Спомянім Потоцького, одного з найчільніщих мужів у Польщі, як страшне лютував він по Україні. Попри дорогу на дві милі засадив живих людий на острі палі, а по другім боці повісив передше стортурованих людий. Та той Потоцький не був винятком поміж польськими „панами". Вишневецький, Радивил, уся та орда панів і підпанків, що позагарбувала українську землю, кипіла ненавистю і злобою проти нашого народу, за те, що нарід не хотів піти у їх ярмо. І не тільки на Великій Україні „гуляли" Ляхи. В Галичині було також безправство і знущання. Український народ, під польською владою, був усюди безправним рабом. Але в Галичині український народ був так стиснений і знеможений, що тільки в ряди-годи мстився на своїх катах. Тому уся злість польських можновладців обернулася передовсім проти бутного народу на Великій Україні, який при кождій нагоді платив наїзникам як міг і умів.

Однак за довгий час ця борба українського народу проти рабства, закінчилась тільки ще більшою лютістю переможців-Ляхів. Не було таких мук, яких не перенісби наш народ. Ляцькі кати палили огнем, живих варили в казанах, дерли з живих шкіру, випалювали або видовбували очи, вирізували язики, пороли животи, вбивали цвяхи в підошви, тріски поза нігті, відрубували живим сустави і живих краяли на кусні.

І це все не ділялось потайки, як чинила інквізиція, котра ховалася в підземелля зі своїми страхіттями. Ні! „Культурний і лицарський" польський нарід чинив собі із мук нещасних Украніців, публичну забаву. Тисячі „християнсько-католицького" народу ішли залюбки подивитися на українську Голгофту, на якій польські „батьки народу" роспинали найкращих України синів. Це захованнєся польського загалу вказує наглядно, що польська суспільність в минувшині була дика, жорстока, без людяного чуття. Це вчить, що славетна „польська культура" не була нічим іншим, а тільки позоліткою, під якою скривалася дика брутальність, хитрість і звірська психольоґія трусів. Бо тільки трус потрафить знущатися над безоружним і слабим. Воно вказує також, що Ляхи були народом грабіжників, які не уміли самі створити свого богацтва, а ішли по готове чуже.

Нащадкам того страшного народу провідники переможців у світовій війні віддали в неволю вісім міліонів Українців. Правнуки колишних катів добули собі право до безправства над правнуками тих, яких їх прадіди навчилися ненавидіти й мучити. Чи може бути більша іронія судьби?

Якими славними ділами визначилися Поляки для загального добра? Що визначного вчинили вони хочби у світовій війні, щоби побідна антанта так сердечне ними заопікувалася?

Чиж не вони були тими, що підлещувались в Берліні і Відні, чи не вони були шпіонами Австрії і Німеччини? Хто, як не вони видали десятки тисяч безневинного народу на австрійські шибениці в Галичині? Хто сформував леґіони проти антанти? Хто вів лукаву політику на оба фронти?

Дуже лукавий мусить бути світ, коли за таку облуду нагороджує. А за тих кілька років свого відродження, Поляки доказали, що вони ніяк невідродилися від своїх прадідів лукавих.

Ця сама черта дикої, звірської душі труса видніє і в нинішних Поляках. Грабіжники, мучителі, кати над безсильними! Християни по прозві, а погани-варвари на ділі. Неспосібні завести лад, несподібні до розумної національної господарки — таксамо як їх прадіди — шукають наживи на нашій земли.

Коли згадаєш, як вони „гуляли" в Галичині, як мучили старців, жінок, дітий і бездольних вязнів, як польська публика поводилася супроти засуджених на смерть, то відновлюється в твоїй уяві картина сперед Хмельниччини або по Гайдамаччині. Не хочеться вірити, щоб це був двайцятий вік, щоби й досі людство було таке глухе і німе на людські терпіння.

Чогож хочемо ми Українці? У чому наша провина, що нас віддали на страшну кару в руки ворогів? Чому не находимо співчуття у нашім великім горю?

Чи ішли ми війною на чужі краї? Чи ішли грабити чуже добро? Одна наша провина, один наш злочин, що не хочемо бути рабами! Хочемо волі, хочемо спокою і ладу! Хочемо самі ґаздувати на своїй земли, а не бути невольниками у чужих плянтаторів!

Який насміх над людським розумом! Під прапором всесвітної свободи ішли маси жовнірів антанти, щоб звалити тиранію Гогенцолернів, Габсбурґів, Прусаків! Міліони робучого народу згинуло, міліони остали каліками, а все на те, щоби на світі запанувала правда і свобода.

А нині вийшло таке, що сорок міліонів робучого народу України опинилися всюди під таким ярмом, у такій страшній неволи, що передвоєнне положеннє здається нам нині раєм.

Бо ще ніколи, навіть у нашій історії, не було нам такого масового лихоліття, як за послідних кілька років.

Згадаймо тільки вище пять міліонів виголоджених на смерть людий. Уявім собі більше міліон дітий-сиріт, як волочаться по степах, наче зголоднілі звірята. Не записала навіть наша історія таких страховищ.

А коли це пишу нова страшна звістка: большевики виголоджують Україну до решти.

Це Московщина, „селянсько-робітнича влада" докінчує вбивати українських селян. До кінця доводить діло, зачате царями.

А в той самий мент лукава Польща користає з нагоди, здавлює наше культурне життє, а другою окривавленою рукою сягає по нашу землю.

І тут і там оба смертні вороги намагаються завдати нам смертний удар! Вигубити Українців до тла! — це їх клич.

Чи мож дивуватися, що український нарід, знеможений, безоружний, всетаки пробує боронитися? Требаб дивуватись, колиб не було ніякого спротиву!

На Великій Україні тисячі повстань, а в Галичині підпали маєтків дідичів і кольоністів-зайдів. Час до часу вбийство ляцького шандара або свого хруня.

На Великій Україні тисячі розстріляні Москалями, а в Галичині й тепер пішла свіжа трійця героїв на той світ, післана там кулями ляцьких катів.

Після морального закону всякий чоловік має право нищіти грабіжника, який посягає за добро його або його народу. Розстріляні Ляхами Українці є жертвами насили і тиранії. Бо Ляхи не мають ніякого права до української землі і до влади над нашим народом. Наш нарід є в цілковитім праві боротися проти ляцької насили якиминебудь способами. Вони забрали нам найвище людське добро — свободу, а коли забирають землю, забирають нам одинокий середник для життя. Український хлібороб мусить без землі загинути. Жаль тільки, що наш нарід не має тепер змоги доконати бельшої шкоди ляцьким робійникам.

Ця шкода мусить вийти для грабіжників така болюча, щоб світ зачав про нас так говорити, як говорив про Ірлядію. ти Айришів деде менше ніж нас. А проти себе мали наймогучійшу у світі державу: Анґлію. Проти нас стоїть тільки миршава Польща, зложена з безладної, глупо-зарозумілої товпи, яка бореться між собою о захопленнє влади.

Із тою дикою й жорстокою черною мусимо стати до розправи. Не маючи змоги до отвертої боротьби, нашому народови лишається тільки оден спосіб: це підпольна, потайна війна проти всіх тих, що ідуть на нашу землю як грабіжники-кольоністи або як гайдуки тиранії, закріляючі неволю.

Під безвпинними ударами української відплати мусить розпастися наша тюрма.

Поможімже нашому народови у його страшній потребі. Поможім борцям, що борються за українську землю і волю!

С. М.

1 ДОЛЯР ДЛЯ ПРОСВІТИ У ЛЬВОВІ

Член львівської Просвіти з Америки і Канади платить ОДНОГО ДОЛЯРА РІЧНОЇ ВКЛАДКИ. За се дістає грамоту і книжочки.

Але сей доляр має в Галичині таку силу, що за нього можна ще й побільшити і розширити просвітну роботу в старому краю, але, розуміється, тільки тоді, як з Америки прийдуть ТИСЯЧІ ЧЛЕНІВ з однодоляровою вкладкою.

Нині лях іде проти української культури пруськими і московсько-царськими способами. Хоче її силою знищити. Хоче по українських селах насадити польщину — з польською мовою, піснями, літературою, театрами, школою, церквою і т. д.

На сильнійший похід треба сильнійшого відпору.

А силу український відпір в Галичині може дістати лише з Америки — в долярах.

Тож збираймо ту силу і посилаймо до Львова. . . . .

Кождий з нас може післати одного доляра з Америки в листі: Адреса: Tovarystvo Prosvita, Lviv (Lemberg), Rynok 10.

А ще ліпше збирати більше членів і разом відсилати гроші для Просвіти через Земельний Банк Гіпотечний у Львові. Адреса: Zemelnyj Bank Hipoteczny, Lviv (Lemberg), Pidvale 7.

Тож беріться, Громадяни і Громадянки, до праці (кождий з нас) і пишім до ґазети, які ви осягнули успіхи.

МІЙ КРАЙ

Мов Прометей, до скель прикутий,
Мій дух на чужині —
Погашений, забутий...
Ідуть за днями дні,
Безкрай-ж дум жорстоких хмари,
Як Зевсови орля,
Як грізний привид кари,
Без жалю серце облягли...

Мій край нуртує в ріках крови,
Ридає в заграві пожеж, —
Замісць життя, добра, любови,
Не зна в прокльонах меж...

Але — як Прометей, в пустині
Людської злоби і химер
Він жив, живе і нині.
Мій край не вмер!
І хай проллються сліз сторіки,
Нехай ввесь кровю підпливе, —
Мій край живе
І житиме во віки й віки!

П. Стах.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ ЩО

Екзекутива Міжнародної Червоної Торговельної Юнії в Москві призначила 1.000.000 золотих марок як поміч в нужді для німецьких робітників підчас теперішного страйку? Ся акція доказує що між робітниками обох держав панує солідарність. Тому пару місяців російські робітники вислали скілька кораблів з поживою до Гамбурґа для страйкарів в Рур. Чи Ви знаєте, що турецькі циґаретки Мюред суть роблені з найліпшого тютюну, що є також найдорожшим тютюном на циґаретки?

УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ В ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІЙ ЛІТНІЙ ШКОЛІ В ПОДЕБРАДАХ

Подєбради у вересні 1923.

„Інтернаціональна Жіноча Ліґа Мира і Свободи" уладжує щорічно кількатижневі курси т. зв. „Літню Школу" для пропаґанди ідей мира, інтернаціональної терпимости та зближення. Такі літні школи уладжувано минулими роками в Зальцбурзі, в Австрії, в Лявенштайн в Німеччині та в Люґано в Швайцарії.

Сього року вибрано Чехословаччину — історичне чеське місто Подєбради — тепер невеличку купелеву місцевість.

Учасники курсів, переважно жіноцтво і молодь, представниќи ріжних рас і націй та суспільних верств, мали нагоду брати участь в викладах і дискусіях на суспільні теми. — Між учасниками курсів, які репрезентували двайцять ріжних націй, було сим разом богато Славян та Французів. Всіх учасників було понад 200.

Інтернаціональну літну школу скликано під девізом: „la paix sociale"; „соціяльний мир" був головним предметом всіх відчитів та дискусій. Анґлійська, французька та німецька мова— були офіціяльними мовами нарад.

Прелеґенти — суспільні діячі, учені та письменники освітлювали це питання з фільософічного, релігійного, літературного і суспільно-економічного становища.

Між иншими запрошено як прелеґентку п. Софію Русову. Вона вибрала літературну тему. Говорила про те: „що в творах старших українських поетів стрічається часто заклики до згоди і любови цілого людства, богато віри у вселюдське братерство, а в творах новійших українських поетів щораз меньше тих струн. Причина сього в тім, що український нарід, а тим самим найбільш чуткі на народне горе його сини — поети зневірилися в ці ідеали, бо вони бачуть, як одні „братні народи" паралізують всі його змагання до мирного розвою, до свобідного життя, а инші придивляються до сього байдуже, або в найліпшому разі заципькують гарними фразами. Не український нарід винен в сьому, щ о в піснях його не може бути проповіди мирних кличів, а винні цьому ті, що нехтуючи ідеї братерства і свободи, поневолюють його. Живу і ядерну промову п. Русової, переплітану ґарно підібраними цитатами з Шевченка, Франка, Лесі Українки нагороджено гучними оплесками — хоч і не була вона вповні видержана в дусі такого пацифізму, який проповідує управа „Ліґи" і в якім була держана переважна часть викладів.

Поза тим чеська секція „Ліґи Мира і Свободи" докладала всіх зусиль, щоби інтернаціональним гостям показати своє національне обличчя, чеську культуру.

Специяльно для учасників Інтернаціональної Школи уладжено вечір чеської пісні, чеських національних танців, сокільське свято, театральні і кінові вистави з образами життя чеського народу. На спеціяльну згадку заслугує збірна прогулька до Праги, спільні оглядини важнійших будівель столиці Чехії і повитання бурмістром і радними Праги та багате і гостинне приняття в старім ратуши і в двірци президента републики (в імени неприсутних тоді в Чехії президента Масарика і міністра Бенеша витав гостей заступник міністра закорд. справ Др. Гірса).

Безпосередно по „літній школі", відбулася конференція „Комісії для Сходу Европи", на якій обговорювано положення національних меншостей в державах центральної та східної Европи; дискусії велися на основі матеріялів, надісланих національними секціями „Ліґи" у відповідь на квестіонар орґанізаційного комітету.

Положення національних меншостей в Чехо-Словаччині, Польщі, Югославії в представленню делеґаток нац. більшостей — Чешок, Польок, Сербок було, очевидно, далеко иншим, як в представленню Німок з Чехії, Мадярок, Українок, Болгарок. Через те ся справа була предметом оживлених дискусій, які тягнулися протягом кількох засідань.

„Українські відпоручниці з Галичини", які занималися опрацюванням квестіонаря, не були присутні на конференції ізза пашпортових перепон. Українську секцію заступали пр. Софія Русова, сенаторка Олена Левчанівська і Олена Залізняк.

П. Левчанівська, змальовуючи в основнім, довшім рефераті сучасне положення на українських землях, що найшлися під теперішню пору під польським пануванням.

Українська кольонія з Подєбрад — професори та студенти тамошної української аґрономічної академії, щиро занялася тим, щоби познайомити чужинецьку публику з українськими справами. Продукції українського хору, українські народні танці і костюми будили живе заінтересування і загальне признання. В салях української аґрономічної академії уладжено спеціяльну українську виставку, на якій крім богатих збірок українських вишивок і инших виробів українського мистецького промислу, моделів, ілюстрацій та світлин з українського побуту, виставлено всі видання української господарської академії в Подєбрадах та чималу збірку літератури про Україну — ріжних видань в чужих мовах. Чужинці, що численно відвідували виставу, з інтересом переглядали і купували лектуру про Україну.

О. З.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА"

СУЛТАН ЗАНЗІБАРУ РОЗДАЄ ДАРУНКИ.

Подорожуючий по світу дописувач білгородської ґазети "Балкан" Мілорад Райчевіч описує свою гостину у султана Занзібару (Африка), На прощання дав султан Райчевічеви чудову палицю з слоновою кісткою. Райчевіч заявив, що дасть цю палицю сербському королеви. На це султан мерщій скочив і сказав: "Е, коли так, то ось ця для вас!" і подав Райчевічеви палицю з золотою ручкою, 22-каратного золота.

ЧОРНІ ДІЯМАНТИ

РОМАН В ПЯТИ ТОМАХ

МАВРА ЙОКАЯ.

(Переклад з мадярського)

ТОМ ПЯТИЙ.

(89)

Коли земля горить під нашими ногами.

Прокляття Петра Шафрана почало здійснюватися: „На цім полі не повинна більш зеленіти жадна трава!"

Хоч на цім полі зеленіє ще трава, але не можна знати, що відбувається внизу, в недрах землі.

Дирекція Акційної копальні гадала спинити в той спосіб пожежу, в ній, що вона забила всі виходи і отвори штолень і шахт; гадали, що коли зовнішнє повітря не мати-ме доступу до вогня, то він погасне сам.

Але наслідком цього повстала та біда, що запаси вугля були витрачені і забракло опалового матеріялу для гути.

Спробували палити деревом, бо лісів було досить; але палячи не вміли обходитися з ним і таким чином було зіпсуто богато заліза.

Замість рейок навколо гамарні лежали масами вибиті „медведі".

Бо для гамарні назбирали також в чужоземних варстатах нічого не варте мушовиння, розбещених і незручних робітників, лише щоб сипати пісок у вічи акціонерів і показати, що працюючі на велику скалю варстати виросли з землі, як по чарівному удару.

Чарівний удар був тут справді, але здоровий удар молотком був би кориснійшим.

Не можна було і думати про те, що акційна копальня буде в стані постачити залізничним підприємцям законтрактовані реки в призначений речинець. Кавція була в небезпеці.

А з другого боку в небезпеці була і кавція залізничних підприємців, коли залізниця в призначений час не буде передана до публичного руху.

Таким чином акційна спілка копалень і залізничне підприємство котились вчепившись одна в друге по небезпечній стрімкій дорозі вниз, при чім то одна то друге було на долі, але разом падали безупинно все нище.

Нарешті одна дирекція натисла на другу, щоб купити камінний вугіль де-будь і за якубудь ціну. Тут є копальня Івана Беренда в долині Бонди, там мусить бути досить вугля, бо він вже довгий час не мав жадних покупців; треба купити у нього вугіль.

Отже пан Роне рішив написати до Івана і попросити у нього вугля. Це добра господарка купувати вугіль у коваля!

Але післані до Івана листи мали ту своєрідну долю, що вони повернулись невідкритими.

Коли на пана Роне натиснули енерґічнійше, він нарешті рішив пійти особисто до Івана і перевести у нього закупно вугля.

Але ці відвідини випали дуже коротко. Пан Роне був всього дві секунди в кімнаті Івана, а тоді сталося так, що він винісся звідти скорше ніж його капелюх, по словах Івана: „З денунціянтом я не розмовляю!"

Чи по цім прощанню, з боку Івана було додано ще якесь рукоприкладство, ми не знаємо; певно лише, що пан Роне ані почав процес проти Івана ані післав до нього секунданта, а замісць цього написав до дирекції довгий лист, в якім він заявив, що Беренд підла, зажерлива людина. Тепер він хоче використати нещастя акційної копальні і не дає за жадну ціну вугіль; замісць цього він сам безупинно виробляє рейки, спекулюючи на те, що Товариство буде примушене купити їх у нього за всяку ціну. Це він сказав до нього,

Незрозуміло, як він міг вислухати цей довгий вислів його поглядів протягом двох секунд, в які треба зарахувати і вхід та вихід (останній стався розуміється дуже швидко).

Але цим пан Роне осяг лише того, що дирекція залізниці звернулась безпосередно до Івана і запропонувала дуже добру ціну за запаси його рейок. Колиб Іван сказав, що він хоче мати о пятьдесять відсотків більше, то йому далиб і стільки.

Кождому горіла земля під ногами.

Отже тантєми для робітників, що полишилися вірними Івану були у великій кількости.

І відступники просили також, щоб їх прийняли назад, бо вони не мали роботи.

Але тепер їх вибирали в старій копальні дуже вибагливо.

Чюрі вірних рішало більшістю голосів, чи має бути принятим до кольонії один з відступників, чи якийсь цілком новий робітник.

Їх „ні" прогоняло засудженого, і сам Іван не мав для нього права улаcкавлення. А принятий мусів протягом року служити в копальні за звичайну платню і тоді рішало не чюрі, а загальне голосованнє, чи новий член заслуговує бути принятим до постійних кольоністів і на будуче брати участь в прибутках.

Робота посувалась чудово вперед; кождий робітник вважав копальню своєю власністю. Траплялось меньше шкод і праця мала очевидний успіх; не витрачався марно ані час ані сила. Панував лад без команди.

Але чи будуччина цеї копальні не була загрожена пожежою в сусідній копальні?

Так.

З положення вугільного покладу можна було зробити висновок, що пожежа розтягнеться і на долину Бонди. Розуміється пройдуть роки, поки пожежа в копальні дійде туди; але нарешті і копальню в долині Бонди не мине доля бути спопеленою разом з иньшими.

Скільки скарбів мусить загинути під землею!

Але й на землі вже багато загинуло наслідком бондаварського фатума.

Спочатку Керуючій Раді Акційного товариства прийшла думка, відкупити на свій капітал за готівку падаючі акції і осягти таким чином подвійну користь; по-перше дістати випущені альпарі акції, по ціні значно нищій парі назад, подруге спинити їх дальше падення.

Але Керуюча Рада осягла цим лише те, що резервовий фонд помалу зник з каси і нарешті забракувало грошей на найбільш пекучі потреби.

Падення акцій вона не могла спинити. Ледви упавші у воду почали трохи дихати, як контрміна притисла їх голови знов під воду.

Князь Вольдемар знав, для чого бувають добре часописі.

Пожежа Бондаварської копальні дала часописям в найріжнороднійших варіяціях невичерпаний матеріял для фейлетонів і меньших заміток.

Вони писали, як земля тріскається і з шпар виходять смердючі випари. Ці випари мали той дивний наслідок, що всі червоні квіти зробились блакітними.

Далеко навколо трава сохне до коріняі листя дерев цілих лісів опадає вже раннім літом.

Хлібороб дивується, бачучи, яким червоним зробився гарний глиняний ґрунт під його плугом.

На дні ям в глині починають показуватися подібні до яшми маси, як на паленій цеглі.

Верстви мерґеля і шіфера під травою опадають.

В колодезі Бондаварського замку вода зробилася спочатку теплою і дістала смак сірки; а потім помалу висохла і нарешті випарувалась. Пізнійше з колодезя піднялись горячі випари, і нарешті на камінях в середині витворились сублімати в нових, невідомих формах кристалів.

У вітринах торговців старовинними річами і природничими взірцями були виставлені для загального огляду перепалені на яшму кавалки глини, випалені кавалки землі, і ріжні кристали, які свідчили про пожежу в Бондаварській копальні; і вчені ґеольоґи доводили, що це дійсно продукти пожежі в копальні.

Марно запевняли акціонери, що у всім цім нема жадного слова правди. Трава і ліс в Бондаварі зелені; палені окази походять з дутвайдської копальні, яка горить вже сто двадцять років, і з платицької копальні камінного вугля, яка вже вигоріла; кристалиж походять з Еперодської і Білінської пожежи ґрунту. Це все нічого не помогало.

Кого раз охопив жах, той вірить і найгіршому.

Фактом є, що в Бондаварі під землею горить.

Коли й не сьогодня, то пізнійше тамошня копальня буде так зруйнована і випалена, як це має бути згідно запевненням часописий вже тепер.

А князь Вольдемар мав завжде під рукою нову жахливу вістку.

Він придавив вже акції на двадцять, на тридцять, він хотів давити їх ще нище.

Якраз в той час трапився приклад, що акції одної великої фінансової інституції були придавлені навіть нище нуля. Власники акцій пропонували один процент тому, хто перебирав їх на своє імя.

Це була гарна гра! Тисячі зійшли на жебрацький патик.

Богато маленьких людей перед роком бігли купити за пару заощаджених ґульденів Бондаварські папери, що обіцяли такі величезні прибутки — маленький урядовець, який вклав в них своє удержання; крамар, котрий зароблене на сирі вклав в папери, в які він незабаром міг би знов класти сир; слуга, який гадав, що він добре умістив свою заощаджену платню; вдова, яка виміняла свої папери даючі невеликий прибуток на папери, що обіцяли великий зиск; касієр, який зважився пустити довірені йому гроші в цю гру обіцяючу певний зиск, і тепер разом з грішми втратив також і честь: всі, всі зробились жебраками, потрапили в біду і злидні і втратили свій хліб! Солідні підприємці, яких кокетливе щастя, звабило з їх варстатів, пішли тепер на дно.! Пани, які звичайно їздили в екіпажах мусіли тепер ходити пішки.

Біда і горе з усіх боків!

Але для другої партії, яка через це пішла в гору, гарна забавка.

І тепер біржа шумить також, лише що тепер галасує „бес".

Наближається час, коли князь Вольдемар зявиться перед круглими поручами і гукне: „Хто бере Бондавар за десять ґульденів! Я даю!"

Плачуть не лише маленькі люде. Є також великі пани, яких звалив цей удар.

Па-перше князь і ґрафині родини Бондаварі.

Зять князя переконавшися, що неможна вибити звязовий камінь склепіння не розваливши його цілого. Опіка завішена над князем Теобальдом потягла за собою конкурс кредиторів.

Таким чином потрапили під управу кредиторів величезні маєтки, власником яких був пан більший, ніж богато правлячих князів.

Тут особливо горіла власникам земля під ногами.

Коли господарка урядовців була злодійською господаркою, то господарка кредиторських орендарів була справжньою розбишацькою господаркою. Вони валили чудові праліси, парки, гаї призначені для дичини, марнували череди, табуни, отари меріносів, і сіяли пшеницю на кождім цматку землі, який обіцяв прибуток. За це їх Бог покарав тим, що дав їм величезний урожай, але не дав жида, який купив би зерно. Воно не мало найменьшої ціни.

Бондаварський маєток був втягнутий також в цю справу.

Відносно цього маєтку повстало десять процесів, в яких кождий оскаржений був разом з тим і позиваючим; кождий проти кождого, всі проти одного. Заповіт і довічне володіння, володіння і спадщинне право, авітіцітет і майорат, орендний договір і право ужитку, сервітут і гірниче право, інтабуляція і статути, інвестиція і експропріяція, секвестр і право першенства перемішалися так між собою, були так ускладнені і скуйовджені адвокатськими викрутами, що поки суди упораються з ними, сучасне покоління буде вже давно на тім світі.

(Даліі буде).

Р. Л. СТІВЕНСОН.

КЛЮБ САМОВБІЙЦІВ

(Перевід з англійського)

За час свого перебування в Лондоні, князь Флорізел з Богемії, добув собі загальну симпатію у всіх верств через свою приязну поведінку зі всіми і розумну щедрість. Вже те, що знали про нього, чимало його визначним чоловіком; однак надії публична опінія знала тільки маленьку частину із того, чого він доконав. Хоч з природи він був лагідної і спокійної вдачі та звик був дивитися на світ із такою спокійною фільозофією, як пересічний хлібороб, всеж таки була у ньому охота до надзвичайних пригід, інакших ніж ті, до яких призначувало його становиско. Від часу до часу, в припаді лихого гумору, коли в лондонських театрах не виставляли нічого, щоб можна добре насміянтися і коли пора не придавалася до тих спорів, в яких він понад всіх виначався, він приликував свого довірника — конюшого, полковника Джералдіна, якому поручав, щоб був готовий вийти із ним на нічну прогульку по лондонських вулицях. Конюший був молодим офіцером, відважним аж до очайдушности. Він все витав таку вістку дуже радо і був готовий в одну мить. Довга практика і знанне життя з ріжних боків навчили його штуки перебирання; він умів нетільки перемінити вигляд свого лиця і ходу, але навіть його голос, сказатиб навіть самі його думки уміли припасуватися до якогонебудь становиска, характеру або народности. Через це він умів відвернути увагу від особи князя так, що вдавалося їм обом нераз втиснути в дуже двинні товариства. Цивільні власти ніколи не дізнавалися про усі ті пригоди; холодна відвага одного та помисловсіть і рицарське самопосвята другого помогли їм видобутися із многих небеспеченьств. З часом їх довіре у себе самих тільки скріпилося.

Одного мартового вечера зимний дощ із снігом загнав їх до одного підрядного ресторану біля Лістер Сквейр. Полковник Джералдин перебрався так, щоби мати вигляд вбого ґазетярського письмаки; зноваж князь, як звичайно, перемінив себе через додаток фалшивих фаворитів і великих штучних бров. Це дало йому вигляд звичайного неотеси-моряка і певне ніхто не розпірнавби у тім його перебранню елеґантного принца. Проте не диво, що оба почували себе цілком беспечні та що цілком спокійно пили свою "бренду" із содовою водою.

Гостинниця була повна людий обох полів; але хоч не одно хотіло завести розмову із нашими любителями пригід, усіх бесіда являлася занадто буденною й неінтересною. Там було тільки тільки саме поденне людської суспільности — звичайні шумовини великого міста. Князь почав позіхати, бо вже був знуджений цілою прогулькою, коли нараз з лоскотом отворилися двері. Молодий чоловік ввійшов до ресторану, а з ним двох його помічників. Кождий з тих помічників ніс великий полумисок з тісточками із битої сметанки. Молодий чоловік обходив довкола усіх і дуже ввічливо запрошував кождого, щоби взяти від нього тісточко. Деякі сміялися і приймали запрошенне, але дехто відказувався рішуче або й грубо.

Коли хто не хотів взяти тісточка, тоді молодий чоловік зїдав його сам, глумлячись смішливо сам із себе.

Накінець він підійшов до князя Флорізеля.

— Пане! — сказав він з глубоким поклоном, держучи в тій самій хвилі тісточко поміж двома пальцями, — чи зробите що честь для цілком незнакомого чоловіка? Впевнюю вас, що тісточка знамениті! Можу про це добре судити, бо від пятої години я зїв їх сам уже двайцять сім! —

— Моя вдача така — відказав князь — що мені байдуже, що мені хто дарує, але з яким серцем. —

На це знова склонився молодий чоловік і відповів: — Усе діло на те, щоб поглузувати. —

— Поглузувати? — повторив князь. — А з когожто ви хочете глузувати? —

— Не на те я тут, щоб викладати мою фільозофію — відповів тамтой, — а на це, щоб пороздавати тісточка. Я додам тільки це, що я цілою душею сміюся також із себе самого у тій цілій справі. Може ця зява заспокоїть вас і ви зробите мені честь приняти мій дарунок. Колиж ні, то ви примусите мене зїсти двайцять осьме тісточко, до чого я мушу признатися, не маю особлившої охоти. —

— Я спочуваю з вами — сказав князь — і я маю добру волю виратувати вас з прикрого плооження, але під одним услівем. Єсли мій товариш і я зїмо ваші тісточка, на які ми не дуже лакомі, то ми сподіємося, що в відплату за це ви зїсте разом із нами вечеру. —

Молодий чоловік задумався.

— Я все ще маю кількадесять тісточок до роздачі — вимовив спровола — і через це я мушу відвідати еще кілька гостинниць, заки покінчу своє діло. Це візьме якийсь час, а ви може вже дуже голодні... —

Князь перебив його бесіду чемним рухом руки.

— Ми оба з товаришем підемо із вами — сказав він — позаяк ми дуже заінтересувались вашим способом переведення вечеру. Колиж вже наша вступна умова заключена, що я перший підпишу угоду в імени нас обох. —

За тими словами князь спожив тісточко з вишуканою чемностю.

— Знамените! — сказав він.

— Я бачу, що ви правдивий знавець — відповів молодий чоловік.

Полковник Джералдин зїв також свою частку, почім молодий чоловік перевів їх до другої гостинниці. Два помічники, які здавалися бути привиклими до свого бездумного заняття, слідкували за ним. Князь і полковник ішли позаду, рамя в рамя і усміхалися до себе. В цім порядку товариство відвідало два другі шинки, де відбулися подібні сцени, як і передше. Деякі відказувалися, деякі приймали оцю чубацьку гостину, а молодий чоловік поїдав усі тісточка, від яких хтонебудь відказався.

Коли відходили із третього шинку, молодий чоловік порахував всій запас. Остало тільки девять: шість на однім, а три на другім полумиску.

— Панове — одізвався, звертаючися до обох нових товаришів — я не хочу, щоб ви через мене опізнили свою вечерю. Я певний, що ви голодні. Я чую, що я затягнув супроти вас особливші зобовязання. У цей великий для мене день, коли я закінчую цілу мою глупу карієру актом очевидної нісенітниці, я хочу поводитися дуже гарно із тими всіми, що помогли мені не вийти з рівноваги. Панове, не будете вже довше ждати. Хоча мій орґанізм ослаблений давніщими гріхами, я заризикую життєм і докінчу мою завдачу. —

По цих словах він зімняв одно тісточко за другим, аж поки не поглотав усі девять. Відтак звернувся до помічників і кождому заплатив дві золоті монети.

— Дякую вам — сказав — за вашу надзвичайну терпеливість. — Притім обом їм склонився окреме. Кілька ментів стояв і дивився на мошонку, з якої заплатив помічникам, відтак сміючись відкинув ей на саму середину вулиці і заявив, що готовий піти на вечерю.

У малім французькім ресторані в Сого, яка тішилася якийсь час пересадною славою, але про яку вже зачали забувати, в приватній кімнаті, на другім поверсі, три товариші зїли дуже добру вечерю і випили яких три-чотири шампани, бесідуючи притім про всякі незаймаючі справи. Молодий чоловік говорив весело і плавно, але сміявся голосніще, чим годилося добре вихованому чоловікови; його руки тремтіли дуже сильно, а його голос перемінювався раз нараз без його волі. Коли зібрали зі стола заставу, всі три закурили, а князь одізвався до нього оттак:

— Я є певний, що ви вибачите моїй цікавости. О скільки я вас впізнав, ви подобалися мені, а ще більше зацікавили. Не хотівбим втручуватися у ваші діла, але мушу вас впевнити, що мій товариш і я уміємо заховати тайну. Ми самі маємо чимало таких секретів, які безвинно розкриваємо перед невідповіними людьми. Єслиж ваша справа, як я міркую, є справді дуже глупа, не бійтеся вразити наших тонких почувань, бо ми оба єсьмо певне двома найбільшими безумками в цілій Анґлії. Я звуся Ґадол, Теофиль Ґадол; мій приятіль зветься майор Алфред Гамерсмит — так бодай ми хочемо підтепер зватися. Нашим одиноким бажаннем в життю є шукати за незвичайними пригодами; нема нічого такого, для чого ми не моглиби мати свого співчуття. —

— Ви подобались мені, добродію Ґадол, — відповів молодий мущина; — я маю до вас якесь природне довіре а також я не маю нічого проти вашого друга, майора, про котрого думаю, що він перебраний достойник. На кождий спосіб я певний, що він не вояк. —

Полковник усміхнувся, що йому вдалася характеризація, а молодий чоловік продовжував далі:

— Усі причини складаються на це, щоб я не росповів вам про свою справу. І може якраз длятого я вам усьо виявлю. Ви здаєтесь мені людьми, які готові вислухати сказку хочби про найбільшу нісенітницю і я не маю серця, щоб вас завести. Моє імя я заховаю про себе. Який мій вік це байдуже. По моїх предках я дістав в спрадщині дуже приємну людську оселю, яку займаю й досі і майно, з котрого відсотки приносили 300 фунтів стерлинґів річно. Я додумуюсь, що з тим всім я одідичив по них також великанську легкодушність, якій я пособляв з правдивою втіхою. Я одержав добре виховання. Я вмію ґрати так на скрипцях, що майже мігби заробляти моєю грою у оркестрі. Виразно кажу — майже так, але не цілком так. Це саме відноситься до гри на флеті і трубі. Навчився також ґрати віста, достаточно, щоби програти кождого року яку сотню фунтів. Моє знанне французької мови вистарчало мені, щоби я рострачував гроші з такою самою легкістю в Парижі як і в Лондоні. Коротко кажучи, я є особою, повною мужеських чеснот. Я мав на свою долю всякий рід пригід, між иншими двобій без жадної причини. Ледви два місяці тому я запізнався з молодою женщиною, яка дуже подобалась мені тілом і душею. Моє верце зачало таяти; я побачив, що накінець найшов свою долю і побути влюбленим. Але коли я став рахувати усьо моє майно, я побачив, що у мене лишилося всього-навсього несповна чотириста фунтів! Я питаюся отверто вас панове: Чи може шануючий себе чоловік закохатися при чотириста фунтах? Я сказав собі, що ніяким чином ні; оставив'ем чародійку витрачаючи ще скорше мою готівку, спостеріг нині рано, що у мене лишилось вже тільки вісімдесять фунтів. Я розділив цю суму на дві части; сорок фунтів відложив на особливщу ціль, а других сорок призначив прогуляти еще перед вечером. Я пережив дуже інтересну днину і вчинив чимало инших жартів, подібних до тої фарси з тісточками, яка дала мені приємність познакомитися з вами. Я порішив, як вже спімнув, довести мою глупу карієру до ще глупіщого кінця. Коли ви бачили, як я відкинув мою мошонку на вулицю, то це був кінець моїм сорок фунтам. Тепер вже знаєте мене мабуть таксамо, як я сам себе: дурак, але упертий в своїй глупоті; прошу однак вірити, що наі не жалію себе ані не єсьм трусом. —

З цілої бесіди молодого мущини виходило ясно, що його думки про себе були дуже гіркі і зневажливі. Його слухачі зображували собі, що любовна справа була бмица його серцю, чим він сам виявляв та що в нього був замисл на своє власне життє. Комедія з тісточками зачала прибирати вигляд правдивої траґедії.

— Чиж це не є справді дивне — перервав мовчанку Джералдин, моргнувши на князя — що нас трьох, чистим припадком, здибалися у такім мурашнику, як Лондон, та що ми всі три находимось майже в таких самих обставинах? —

— Що?! Як? — закликав молодий чоолвік. Чи ви також зруйновані? Чи ця вечера також нісєнітниця, як мої тісточки. Чи чорт зібрав нас усіх трьох докупи на послідну гулянку? —

— Чорт, вірте мені, вміє часом бути "джентелменом" — озвався принц Флорізел; — мене так зворушив цей дивний збіг обставин, що хоч наше положенне не є цілком таксаме, я постараюсь його вирівнати. Нехай ваш поступок з тісточками послужить мені за примір. —

Так говорячи, князь вийняв свою мошонку і добув із неї малий звиток банкнотів.

— Бачите, я був який тиждень позаду вас, але я хочу вас здігнати і плече об плече прибічи разом із вами до тої самої цілі — продовжував князь. — Це — тут поклав оден банкнот на стіл — вистарчить, щоби заплатити наш рахунок. Щож доторкається решти... —

Князь цілий жмут гроший до огню, які сейчас спалахкотіли і полетіли горі комином.

Молодий чоловік спробував був задержати руку, але між ними був стіл, його вмішанне прийшло запізно.

— Нещасний! — він закликав. — Не треба було палити всіх гроший. Треба було задержати сорок фунтів. —

— Сорок фунтів! — повторив князь. — Длячого якраз сорок? —

— Чому не вісімдесять? — крикнув полковник. — Мені здається, що у тім жмуті мусіло бути яких сто. —

— Тільки сорок фунтів було йому потрібно — хмарно озвався молодий чоловік. Без них не впускають. Правило в тім згладі остре. Сорок фунтів за кождого. Прокляте життя, що чоловік навіть вмерти не може без гроший! —

Князь і полковник поглянули по собі.

— Що це значить? — озвався Джералдин. — Я все ще маю досить добре вимощену мошонку тай не потрібую додавати, як радо я готов поділитися моїм богацтвом із Ґадолом. Але я мушу знати, нащо тих гроший. Ви мусите нам сказати про всьо цілком ясно.

Молодий чоловік пробудився; він поглянув недовірчиво на одного й другого, а його лице спалахнуло горячи румянцем.

— Чи ви не дурите мене? — він спитав. — Чи ви справді зруйновні люди, такі, як я? —

— Що тикається мене, то так, — відповів полковник.

— Щож до мене — сказав князь — я дав вам доказ. Хтож інший, як не зруйнований чоловік, кидавби свої гроші в огень? Діло говорить само за себе. —

— Це правда — спровола вимовив молодий чоловік — або зруйнований, або міліонер.

— Досить того, добродію — озвався князь. — Я сказав своє слово і я не привик, щоби хто мому слову не вірив. —

— Зруйнований? — озвався молодий чоловік. — Чи ви зруйновані достоту так, як я? Чи ви по розгульнім життю дійшли до того стану, що можете позволити собі тільки на одну річ? — Тут стишеним голосом він питав дальше: — Чи справді хочете ви вдоволити ту свою послідну забганку? Чи хочете уникнути налідків своєї легкодушности через одинокий беспечний і легкий вихід? Чи хочете втечи перед своєю совістю, через отворені для вас двері? —

Нагле перервав і намагав сміятися.

— Доброго здоровля! — закликав, спорожиюючи свою чарку, — і добраніч вам мої веселі зруйновані люди. —

Полковник Джерлдин вхопив його за руку у хвилі, коли той хотів встати.

(Дальше буде)